

Ancak, Haliç'in ağzının büyük zincirlerle kapatılmış olması nedeniyle Osmanlı donanması Haliç'e giremedi. Aynı gün İstanbul'a yardım için gelen üç Ceneviz ve bir Bizans gemisi ise Osmanlı donanmasını yararak Haliç'e girdi. Bütün bu gelişmeler ordu ve halk üzerinde olumsuzluğa neden oldu. Genç padişah, tüm ümitlerin söndüğü anda 22 Nisan gecesi gemileri yağlı kızaklar üzerinde, karadan (Kasımpaşa sırtlarından) Haliç'e indirtti. Haliç'te Osmanlı donanmasını gören Bizans büyük bir çöküntü yaşadı. Karadan ve denizden saldırıya geçen Osmanlı kuvvetleri, 54 gün sonra 29 Mayıs 1453 Salı günü İstanbul'u fethetti.

5.2.3. İSTANBUL'UN FETHİ'NİN SONUÇLARI

İstanbul'un fethinden sonra Fatih, duyurduğu fermanla halkı dinî ve sosyal hayatta serbest bıraktı. Şehirden kaçanların dönmesini istedi. Rum Ortodoks Patrikhanesinin devamına izin vererek yönetimi altına aldığı Ortodokslara din ve vicdan hürriyeti tanıdı. İstanbul'un fethi Türk ve dünya tarihi açısından önemli sonuçlar doğurdu.

Türk tarihi açısından en önemli sonuç, son derece stratejik bir konuma sahip olan İstanbul'un, Osmanlı Devleti'nin başkenti ilan edilmesi oldu. Asya ve Avrupa kıtalarını; Karadeniz ile Akdeniz'i birbirine bağlayan yolların denetimi Osmanlılara geçti. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Rumeli arasındaki toprak bütünlüğü sağlandı. Diğer yandan II. Mehmed'e "Fatih", "Sultan'ul Berreyn" ve "Hakan'ul Bahreyn (İki kıta ile iki denizin hâkimi) unvanları verildi.

İstanbul'un fethinin, dünya tarihi açısından sonuçlarını ise şu şekilde değerlendirebiliriz: Stratejik ve ekonomik bir öneme sahip olan İpek Yolu'nun büyük bir bölümünün Osmanlı Devleti'nin eline geçmesi Avrupalıları yeni yolların arayışına yöneltti. Bu olay coğrafi keşiflerin nedenlerinden birini oluşturdu. Yine büyük topraklarla en güçlü surların bile yıkılabileceği görüldü. Bu durum da Avrupa'daki derebeyliklerin yıkılmasına zemin hazırladı. Diğer yandan fetihden sonra İtalya'ya giden bazı bilim insanları orada eski Yunan ve Roma eserlerini inceleyerek Rönesans'ın başlamasına katkıda bulundular. İstanbul'un fethi aynı zamanda Orta Çağ'ın sonu, Yeni Çağ'ın başlangıcı oldu.

İstanbul'un fethi, Osmanlı Devleti'nin kurumsallaşmasında da önemli rol oynadı. Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethinden sonra devletin merkezi buraya taşındı. İstanbul kısa sürede imar edilerek âdeta devletin simgesi hâline geldi. Osmanlı Devleti İstanbul'a, İslambol ve Dersaadet (saadet kapısı) gibi adlar verdi. Bir süre sonra padişahların oturdukları ve devlet işlerini yürüttükleri Topkapı Sarayı inşa edildi. Şehre gelen yollar ve köprüler tamir olundu. Kapalıçarşı'nın çekirdeği olan Büyük Bedesten'in inşasına başlandı. Bunların dışında imarethane, çeşme, han, hamam, cami, medrese gibi tesisler yapıldı. Fatih yaptırdığı caminin etrafında Sahn-ı Seman Medresesi'ni, çocuklar için bir mektep (dârü't-tâlim) ve bir hastane inşa ettirdi. Padişah ve devlet adamlarının kurduğu vakıflar ile imar edilen şehir, Anadolu'dan gelen Türkmenlerin iskânı ile Türkleştirildi. Yapılan bu faaliyetler sonucu İstanbul, önemli bir dünya şehri hâline getirildi.

5.2.4. FATİH DÖNEMİ'NİN DİĞER SİYASİ OLAYLARI

İstanbul'un Fethi'nden sonra Fatih'in hedefi doğuda İslam, batıda da Hristiyan dünyası üzerinde mutlak hâkimiyet kurmaktı. Bu hedefler doğrultusunda harekete geçen Fatih Sultan Mehmet, Amasra, Sinop, Trabzon ve Kırım'ı fethederek Karadeniz'i Türk gölü hâline getirdi. Ayrıca Karamanoğulları, Osmanlı topraklarına katıldı. Diğer yandan 1473 yılında Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan ile yapılan Otlukbeli Savaşı kazanıldı. Bu savaş sonrasında Akkoyunlu

II. Bayezid Dönemi Siyasi Olayları

Sultan II. Bayezid Dönemi, daha önceki dönemlere göre sönük geçmiştir. Bu dönemin sönük geçmesinde Cem Sultan'ın taht mücadelesi ve doğudaki Safevi tehlikesi etkili olmuştur.

Akkoyunlu Devleti'nin yıkılmasıyla İran'da Safevi Devleti kuruldu. Safevi Hükümdarı Şah İsmail, Osmanlı Devleti'ni kendine rakip görmekteydi. Osmanlı Devleti'ni yıkmak için Şiiliği resmî devlet politikası hâline getirerek Anadolu'da Şiilik faaliyetlerinde bulunmaya başladı. II. Bayezid'in gerekli tedbirleri almaması yüzünden Şah İsmail'in desteği ile Antalya ve yöresinde "Şah Kulu" ayaklanması çıktı. İsyan güçlükle bastırıldı. Ancak bu durum devletin merkezî otoritesini sarstı. Bu durum karşısında Trabzon'da şehzadelik yapan Şehzade Selim (Yavuz) babasına karşı ayaklandı. Yapılan mücadeleyi kaybettiyse de yenîçeriler ve bazı devlet adamları sayesinde Sultan II. Bayezid tahtan indirilerek yerine I. Selim padişah oldu (1512).

10.Sınıf Tarih Konu Özetleri

5.Ünite : Dünya Gücü Osmanlı (1453-1595)
3.Bölüm : İslam Dünyası Liderliğine

Yavuz Sultan Selim padişah olduğunda Anadolu'da Safevilerin Şii propagandaları sürüyordu. Diğer yandan Osmanlıların her geçen gün büyümesi Memlûklular Devleti'ni rahatsız ediyordu. Mısır ve Suriye'ye hâkim olan Memlûklular Devleti Hükümdarı Kansu Gavri de Osmanlı Devleti'nin her geçen gün büyümesinden rahatsızdı. Müslümanlarca kutsal sayılan Mekke ve Medine'nin Memlûklulara bağlı olması, Müslümanların dinî başkanı olarak kabul edilen Abbasi halifesinin Mısır'da oturması, Memlûklulara, İslam dünyasında üstünlük sağlamaktaydı. Maraş çevresinde hüküm süren Dulkadiroğulları ise Osmanlı Devleti aleyhine Memlûklularla iş birliği hâlinde idi.

Yavuz Sultan Selim'in siyasi politikası, Türk İslam dünyasını tek çatı altında toplamak ve Safevilerin Anadolu'ya hâkim olmak için uygulamaya koyduğu Şii propagandasını önlemektir. Yavuz, bu amaçlarını gerçekleştirmek için önce orduya çekidüzen verdi. Yeniçeri Ocağını ve donanmayı güçlendirdi.

5.3.1. OSMANLI-SAFEVİ İLİŞKİLERİ VE ÇALDIRAN SAVAŞI (1514)

Yavuz Sultan Selim, şehzadelik döneminde Trabzon'da vali iken Doğu Anadolu'daki gelişmeleri yakından takip ediyordu. 1512'de tahta oturan Yavuz Sultan Selim Anadolu'daki Şii propagandalarının önüne geçmek için ilk olarak Safeviler üzerine yürümeye karar verdi. İki ordu Van Gölü'nün kuzeydoğusundaki Çaldıran Ovası'nda karşı karşıya geldi (1514). Safevi ordusu bozguna uğradı. Şah İsmail, ülkesinin iç kesimlerine kaçmak zorunda kaldı. Çaldıran Savaşı sonucunda Tebriz, Musul, Kerkük ve Erbil Osmanlı topraklarına katıldı. Ayrıca Tebriz, Halep ve Bursa İpek Yolu'nun da hâkimiyeti Osmanlılara geçti. Anadolu'daki Safevi tehlikesi kırıldı.

Yavuz Sultan Selim, Çaldıran'dan dönerken Sinan Paşa komutasındaki bir orduyu Dulkadiroğulları Beyliği üzerine yolladı. Turnadağ Savaşı'nda Dulkadiroğulları yenilgiye uğratarak Osmanlı hâkimiyeti altına alındı (1515). Bu durum Osmanlı-Memlûklular ilişkilerinin iyice gerilmesine neden oldu.

5.3.2. OSMANLI-MEMLÛKLULAR İLİŞKİLERİ

Çaldıran Savaşı ile Safevi tehdidini önleyen Yavuz Sultan Selim, Türk İslam dünyasındaki en büyük rakibi konumunda olan Memlûklular üzerine yürüdü. Osmanlı Devleti'nin Memlûklular üzerine sefer düzenlemesinde;

- Fatih Dönemi'nde tamir ettirilmek istenen Hicaz su yollarına Memlûkluların izin vermemesi,
- Baharat Yolu'nun denetimini ele geçirerek ekonomik yönden güçlenmek,
- Türk İslam dünyasının tek lideri olmak,
- Halifelik makamının ve kutsal yerlerin denetimini Memlûklulardan almak gibi sebepler etkili olmuştur.

Mercidabık Savaşı (1516): Yavuz Sultan Selim ile Memlûklular Sultanı Kansu Gavri Halep ile Kilis arasındaki Mercidabık Ovası'nda karşılaştı (1516). Savaşı Osmanlı Devleti kazandı.

Memlûklü Hükümdarı Kansu Gavri savaş alanında öldü. Mercidabık Savaşı sonunda Halep ve Şam ele geçirilerek Suriye Osmanlı topraklarına katıldı.

Ridaniye Savaşı (1517): Kışı Şam'da geçiren Yavuz, Mısır seferi için hazırlıklara başladı. 1517 baharında Sina Çölü'nü geçerek Kahire yakınlarında Memlûk ordusu ile yaptığı Ridaniye Savaşı'nı kazandı. Böylece Memlûklü Devleti'ne son verildi.

Mısır Seferi sonucunda;

• Memlûklü Devleti yıkıldı; Suriye, Filistin, Lübnan, Mısır ve Hicaz bölgeleri Osmanlı Devleti'ne katıldı.

• Doğu Akdeniz'den geçen Baharat Yolu Osmanlı Devleti'nin denetimine girdi.

• Halifelik Osmanlılara geçti ve Osmanlı Devleti İslam dünyasının lideri oldu.

• Venedikliler, Kıbrıs Adası için Memlûklara ödedikleri vergiyi bundan sonra Osmanlı Devleti'ne ödemeye başladı.

Mısır Seferi sonucunda İstanbul'a dönen Yavuz Sultan Selim bir süre sonra rahatsızlandı. 22 Eylül 1520'de, şirpençe denen bir çıban yüzünden henüz elli yaşında iken vefat etti. Sultan Selim Camisi'nin avlusundaki türbeye defnedildi. Tarihçiler, Yavuz Sultan Selim'i, sekiz yıla seksen yıllık iş sığdırmış büyük bir padişah olarak değerlendirirler (Harita 5.5).

Harita 5.5: 1520'de Osmanlı sınırlarını gösteren harita

10.Sınıf Tarih Konu Özetleri

5.Ünite : Dünya Gücü Osmanlı (1453-1595)

5.Bölüm : Kanuni Dönemi

5.5.1. KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN DÖNEMİ SİYASİ OLAYLARI

Osmanlı Devleti'nde, devletin ve toplumun var olabilmesi adalet kavramıyla eş tutulurdu. Adaletle büyük önem veren Osmanlı Devleti bunu gerçekleştirebilmek için ilk dönemlerden itibaren adli sistemini kurdu. XVI. yüzyılda hukuk sistemini daha da geliştirdi.

Osmanlı hukuk sisteminin gelişmesinde hiç şüphesiz Kanuni Sultan Süleyman'ın payı büyüktür. Öyle ki Kanuni, mevcut kanunlara riayet etmiş, adaletten hiç taviz vermemiş, uygulamaya koyduğu kanunlarda hak ve hukuku gözetmiştir. Tüm bunlar kendisine "Kanuni" unvanını kazandı. Kanuni'nin hükümdarlığı boyunca başlıca uğraşlarından biri de yetkilerinin bir bölümünü devrettiği kişilerin bu gücü kötüye kullanmalarını önlemek oldu. Osmanlı Devleti'nde kanunların uygulanması ve tebaanın haksızlığa düşmemesi için adaletnâmeler yayımlattı. Onun kanunları ve adaletli yönetimi sayesinde Osmanlı topraklarına katılan Hristiyan ülke ve şehirlerindeki gündelik hayatta büyük değişiklikler yaşanmadı. Ülke genelinde huzur ve sükûnet sağlandı.

5.5.2. XVI. YÜZYILDA OSMANLI-HABSBURG MÜCADELESİ VE SONUÇLARI

Yavuz Sultan Selim'in vefatından sonra yerine, tahtın tek varisi olan I. Süleyman (Kanuni) geçti (1520). Yavuz Dönemi'nde doğuda Safevi tehdidi büyük ölçüde önlenmiş, Memlûklü Devleti'ne son verilmiş ve Osmanlı Devleti Türk İslam dünyasının lideri olmuştu. Kanuni ise Avrupa siyasetinde etkin olmak istiyordu. Bu yüzden bu dönemde ağırlıklı olarak Batı'ya seferler düzenlendi.

XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Doğu ve Orta Avrupa'da hâkimiyet kurma çalışmalarında en büyük rakibi Avusturya oldu. Bu durum her iki ülke açısından çeşitli siyasi ve ekonomik sonuçlar ortaya koydu. Avusturya Kralı Ferdinand, Roma-Germen İmparatoru Şarlken'in aynı zamanda kardeşi idi. Bu durumdan cesaret alarak Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da ilerlemesine karşı çıkıyordu. Kanuni Sultan Süleyman'ın padişah olmasından sonra, Osmanlı Devleti'nin batı eksenli fetih politikası ivme kazandı. Kanuni, ilk olarak Orta Avrupa'nın giriş kapısı niteliğinde olan Belgrad'ı 1521 yılında fethederek önemli bir üs merkezi edindi ve Macaristan ile sınır oldu. Bu durum Osmanlı-Macar ve dolayısıyla Avusturya ilişkilerinin gergin bir döneme girmesine neden oldu. Çünkü Macaristan Kralı II. Layoş ile Avusturya Kralı Ferdinand'ın akrabalık bağları vardı.

Osmanlı Devleti'nin 1526'da Mohaç Meydan Savaşı'nı kazanması sonucu Macar Kralı II. Layoş öldürüldü ve Macaristan da Osmanlı hâkimiyetine girdi. Bu durum aynı zamanda yıllarca sürecek olan Osmanlı-Avusturya savaşlarının fitilini de ateşlemiş oldu. Osmanlı Devleti, Macaristan'ı doğrudan Osmanlı topraklarına katmadı. Macar yerli halkından biri olan Jan Zapolya'yı, Macar kralı olarak atadı. Ancak Ferdinand bu duruma karşı çıktığı gibi, yeni Macar Kralını da tahttan indirdi. Bu durum Osmanlı-Avusturya savaşlarının başlamasına neden oldu.

Osmanlı Devleti, 1529'da Viyana'yı kuşatsa da bir sonuç elde edemedi. Bu olaydan sonra Ferdinand yeniden Macar topraklarına saldırdı. Bu durum karşısında Osmanlı Devleti,

1532 yılında Almanya seferini başlatarak hem Ferdinand'a hem de Şarlken'e iyi bir ders vermek istedi. Ancak Osmanlı Devleti'nin karşısına hiçbir güç çıkmaya cesaret edemedi. Bunun üzerine Avusturya, Osmanlı Devleti'ne barış teklif etmek zorunda kaldı. İki ülke arasında 1533 yılında İstanbul Antlaşması yapıldı. Antlaşma'ya göre:

- Avusturya arşidükü, protokol bakımından Osmanlı sadrazamına denk sayılacaktır.
- Ferdinand, Macaristan üzerinde hak iddia etmeyecek ve elinde bulundurduğu Macar toprakları için Osmanlı Devleti'ne vergi ödeyecektir.

Macar Kralı Jan Zapolya'nın ölmesi üzerine Ferdinand, Macar topraklarına bir kez daha saldırdı. Bunun üzerine yeniden sefere çıkan Kanuni, Macaristan'ı doğrudan Osmanlı topraklarına kattı (1541). On iki sancaktan oluşan Budin Beylerbeyliği'ni kurdu. 1551 yılında Avusturya'nın Erdel'in iç işlerine karışması üzerine savaşlar yeniden başladı. Kanuni, Avusturya seferine bir kez daha çıkmak zorunda kaldı. Bu Kanuni'nin son seferiydi. Zigetvar Kalesi'nin kuşatılması esnasında Kanuni vefat etti (1566). Kanuni'nin vefatından bir süre sonra Zigetvar Kalesi alındı.

XVI. yüzyıl boyunca devam eden Osmanlı-Avusturya savaşları sonucunda, Osmanlı Devleti, Avusturya'ya karşı siyasi üstünlük sağladığı gibi birtakım ekonomik kazanımlar da elde etti. Osmanlı Devleti, hâkimiyet alanını Orta Avrupa'ya kadar genişletti. Ancak uzun yıllar süren Osmanlı-Avusturya savaşları Osmanlı ordusunu da yıprattı. Aynı zamanda bu seferler yüzünden hazine giderleri de arttı. Yavuz Sultan Selim hükümdarlığında en zengin dönemini yaşayan Osmanlı hazinesi, Kanuni Dönemi'nde uzun süren seferler yüzünden ilk kez açık verdi.

5.5.3. DOĞUDA HÂKİMİYET KURULMASI

Yavuz Dönemi'nde yapılan Çaldıran Savaşı'ndan bir süre sonra Safevi Hükümdarı Şah İsmail vefat etti. Ancak yerine geçen oğlu Şah Tahmasb da Osmanlı Devleti'ne yönelik aynı siyaseti devam ettirdi. Şii propagandaları yaparak Anadolu'da karışıklık çıkarmaya çalıştı. Osmanlı Devleti aleyhine Venedik ve Avusturya ile anlaşma yaptı. Bu gelişmeler üzerine Kanuni 1534, 1548 ve 1553'te İran üzerine üç sefer düzenledi. Osmanlı Devleti'ne karşı koyamayan İran barış istedi. 1555'te iki ülke arasında "Amasya Antlaşması" yapıldı.

Antlaşmaya göre Tebriz, Erivan, Bağdat, Irak ve Doğu Anadolu Osmanlı Devleti'ne bırakıldı. Osmanlı Devleti ile İran arasındaki ilk resmî antlaşma ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin güvenliği sağlandı.

5.5.4. XV ve XVI. YÜZYILLARDA OSMANLI EKONOMİK POLİTİKALARI

Osmanlı ekonomisi büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayalı idi. Ancak zamanla sınırlarının genişlemesi, denizlerde hâkimiyet kurulması ve birçok ülke ile sınır komşusu olunmasına bağlı olarak Osmanlı Devleti'nde ticari faaliyetler de gelişti. Özellikle Akdeniz ve Karadeniz arasında bağlantının kurulması, İpek ve Baharat Yolları'nın büyük ölçüde denetim altına alınması, Osmanlı ticari faaliyetlerine ivme kazandırdı. Ayrıca ticaretin gelişmesi için önemli tedbirler de alındı. Örneğin Fatih Sultan Mehmed, Venediklilerle uzun vadeli ticaret yapmak amacıyla kendilerine, İstanbul'da balyos (elçi) bulundurma hakkı verdi ve birtakım gümrük kolaylıkları sağladı.

Osmanlı Devleti'nin hâkim olduğu bölgeler İpek Yolu ve Baharat Yolu üzerindedir. Bu yollar üzerinde yapılan ticaret ve elde edilen gümrük gelirleri devletin önemli ekonomik

kaynaklarıydı. Bu yüzden Osmanlı padişah ve idarecileri ticareti geliştirmeye yönelik birtakım tedbirler aldılar. Osmanlı ülkesiyle ticaret yapan ülke tüccarlarına gümrük kolaylığı sağladılar. Müslüman ve gayrimüslim tüccarların güvenliğini ve rahatını sağlamaya yönelik mekânlar inşa ettiler.

Harita 5.7: XVI. yüzyıl Osmanlı ticaret yolları haritası

İstanbul, doğu ve batı tüccarlarının bir araya geldiği uluslararası bir pazar niteliğindedir (Harita 5.7). İş hanları, depolar ve limanlar, dünyanın her tarafından gelen tüccarlar için gerekli bütün hizmetleri veriyordu. Bunun yanı sıra Bursa, Kahire, Edirne ve Selanik önemli ticaret merkezleriydi. Bursa'dan doğunun baharat ve kahvesi karşılığında ipek, deri ve kereste ihraç edilirdi. Edirne'nin kumaş tüccarları Avrupa ile ticaret yaparlardı. İstanbul halkının et, tahıl, pirinç ve yağ ihtiyacını karşılamak için Balkanlardan ve doğu ülkelerinden ithalat yapılırdı.

Osmanlı Devleti XV. yüzyıldan itibaren denizlere egemen olunca deniz taşımacılığı ve ticareti de gelişti. Doğu ülkelerinden Avrupa'ya giden malların bir kısmı İskenderun ve Suriye limanlarından sevk edilmeye başlandı. Bu nedenle Akdeniz'deki gemi ticareti oldukça önem kazandı.

Kapitülasyonlar

Osmanlı Devleti, mali ve siyasi amaçlı çeşitli dönemlerde bazı ülkelere kapitülasyon denilen ticari ayrıcalıklar vermiştir. Osmanlılar ilk olarak 1352'de Rumeli'ye geçtiklerinde, o sırada Venedik ve onlarla savaş hâlinde olan Cenovalılara ticari ve siyasi amaçlı kapitülasyon hakkı verdiler. Bu ayrıcalıklar sonraki dönemlerde Çelebi Mehmed, II. Murad ve Fatih tarafından da onaylandı. 1517'de Mısır'ın fethi sonrasında ise Yavuz; Memlûk sultanları tarafından Venedik'e, Katalan ve Fransızlara verilen kapitülasyonları devam ettirdi. Bu uygulama neticesinde bu dönemde Osmanlı Devleti ile dostane ilişkiler kurmak isteyen Fransa elçisi De la Forest, Kanuni'nin Sadrazamı olan İbrahim Paşa ile bir kapitülasyon taslağı ele aldı. Ancak İbrahim Paşa'nın idamı dolayısıyla uygulamaya geçirilemedi. Fransa'ya gerçek manada kapitülasyon 1569 tarihinde, Venedik kapitülasyonu örnek alınarak verildi. Neticede bu imtiyaz sayesinde Fransızların Doğu Akdeniz'deki ticari faaliyetleri hızla gelişti.

10.Sınıf Tarih Konu Özetleri

5.Ünite : Dünya Gücü Osmanlı (1453-1595)

6.Bölüm : Dünya Gücü: Osmanlı

Osmanlı Devleti, XV ve XVI. yüzyıllarda stratejik rakiplerine uyguladığı uzun vadeli siyasi politikalar sayesinde dünya gücü hâline geldi.

Osmanlı- Habsburg İmparatorluğu İlişkileri: Avrupa'da akrabalık ilişkileri sonucu kurulan Habsburg İmparatorluğu (Macar, Avusturya ve Alman krallığı) XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin en büyük rakibi oldu. Osmanlı Devleti bu imparatorluk ile mücadele edebilmek amacıyla uzun vadeli stratejiler geliştirmek zorunda kaldı.

Kanuni Sultan Süleyman hem Avrupa'da Türk ilerleyişinin sağlanabilmesi hem de Habsburg İmparatorluğu'na karşı üstünlük sağlayabilmek amacıyla ilk olarak Belgrad'ı ele geçirdi. Böylece Orta Avrupa'nın giriş kapısı niteliğinde olan önemli bir üs bölgesi Osmanlı denetimine girmiş oldu.

Kanuni daha sonra Habsburg İmparatorluğu ile mücadele hâlinde olan Fransa'ya destek verdi. Böylece Fransa'yı yanına çekerek Avrupa Hristiyan birliğini zayıflatmak istediği gibi Habsburg İmparatorluğu'na karşı önemli bir gücü de yanına çekmeyi planladı. Nitekim bu dönemde Fransa ile Habsburg İmparatorluğu arasında yapılan savaşta, Fransa Kralı I. Fransuva, Alman İmparatoru Şarlken'e esir düştü. I. Fransuva'nın annesi Kanuni'den yardım istedi. Kanuni gerek Fransa kralını esaretten kurtarmak, gerekse Almanya'nın en büyük müttefiki ve akrabası konumunda olan Macarları saf dışı bırakmak amacıyla Macaristan üzerine yürüdü. 1526 yılında gerçekleşen Mohaç Savaşı sonrasında Macar Kralı öldürüldü. Macaristan, Osmanlı Devleti denetimine girdiği gibi, Almanya da I. Fransuva'yı serbest bırakmak zorunda kaldı. Macaristan'ın Osmanlı Devleti denetimine girmesi Habsburg İmparatorluğu'nun diğer bir üyesi olan Avusturya ile uzun yıllar sürecek olan savaşlara neden oldu.

Osmanlı Devleti, Habsburg İmparatorluğu'na karşı Fransa'yı yanına çekmek dışında, Almanya'da patlak veren mezhep savaşlarında Protestanlara da destek vererek Avrupa'daki mezhep savaşlarını körükledi. Böylece Habsburg İmparatorluğu'nu siyasi ve askerî yönler dışında dinî yönden de zayıflatmak istedi.

Osmanlı-İspanya İlişkileri: XVI. yüzyılın başlarında İspanya Krallığı, gerek Katolikliğin savunucusu olarak gerekse dünya imparatorluğu kurma arzusuyla Akdeniz'de faaliyetlere başladı. Böylece Akdeniz'de egemenlik kurarak Doğu ve Batı arasındaki ticari trafiği kontrol ederek Akdeniz ve Afrika'nın kuzeyine hâkim olmak istiyordu. Ancak Osmanlı Devleti'nin hem karada hem de denizde batıya doğru ilerleyişi, kısa sürede iki devleti karşı karşıya getirdi. Akdeniz'de birbirlerine rakip olarak ortaya çıkan bu iki devlet, yoğunluğu değişmekle birlikte üç yüz yıl sürecek bir rekabet ve mücadelenin içerisine girdi.

Osmanlı Devleti, bu mücadelede İspanya'yı yalnız bırakmak amacıyla Fransa, Venedik ve Cenevizlere birtakım ticari ayrıcalıklar verdi. Özellikle Fransa'ya büyük siyasi destek sağladı. Neticede XVI. yüzyılda genelde Akdeniz'de gerçekleşen rekabet Osmanlı Devleti lehine sonuçlandı.

Osmanlı-Portekiz İlişkileri: XV ve XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti, Portekizlilerle hem Akdeniz’de hem de Atlas ve Hint okyanuslarında büyük bir rekabete girişti. Osmanlı Devleti, Akdeniz’de güçlü bir donanma kurarak Portekizlilerle kıyasıya bir mücadeleye başladı. Diğer yandan Hint ve Atlas okyanuslarında Portekiz hâkimiyetini kırmak için Hint Deniz Seferlerini başlattı. Osmanlı Devleti her ne kadar okyanuslarda Portekiz hâkimiyetini kıramadıysa da XVI. yüzyıl sonunda Portekizlilerin Akdeniz’deki varlığına son vermeyi başardı.

Osmanlı-Venedik İlişkileri: Kuruluş Dönemi’nde başlayan Osmanlı-Venedik münasebetleri, Osmanlı Devleti’nin Balkanlardaki fetihleri sonucu, iki ülkeyi komşu hâline getirdi. Fatih Dönemi’nde ise Osmanlıların Ege Adalarını ele geçirmeleri, bölgede çıkarları zedelenen Venediklilerin Osmanlı Devleti’ne savaş açmalarına neden oldu. Bu savaşlar 16 yıl sürdü (1463-1479) (Görsel 5.10). Bu savaşlar boyunca Osmanlılar Eğriboz başta olmak üzere birçok adayı ele geçirdiler. Savaşın sonunda Osmanlılarla Venedikliler arasında barış yapıldı.

Antlaşma ile Venediklilere birtakım ticari ayrıcalıklar verildi. Fatih, bunu yaparak hem bölge ticaretini canlı tutmayı hem de Batı’nın en güçlü denizci tüccar devletinin gücünü yanına çekip onu, Avrupa Hristiyan birliğinden ayırmayı amaçladı.

Fatih Dönemi’nden sonra, Osmanlıların Akdeniz’de her geçen gün hâkimiyet alanlarını genişletmeleri Venediklileri rahatsız etti. Bundan sonra Venedikliler Osmanlılara karşı oluşturulan Haçlı ittifaklarında yer aldılar.

Osmanlı-Ceneviz İlişkileri: Cenevizler, XI. yüzyıldan XVIII. yüzyıl sonlarına kadar İtalya Yarımadası’nın kuzey batısında, bugünkü Cenova civarında hüküm sürmüş bir şehir devleti idi. İlk olarak Orhan Bey Dönemi’nde, Osmanlılar ile Cenevizliler arasında yoğun bir ticari ilişki başladı; daha sonra iki devlet arasında birçok alanda iş birliği ve ortak çalışma gerçekleşti. Osmanlı Devleti, Cenevizlere verdiği ayrıcalıklarla boğazlar çevresinde Osmanlı Devleti aleyhine oluşturulan Bizans-Venedik ittifakını bozmak istedi. Bu ticari ilişkiler sayesinde iki ülke zaman zaman askeri konularda da birbirlerine yardımcı oldular.

İstanbul’un Fethi ve sonrasında Cenevizliler, Osmanlı Devleti’ne karşı olumsuz tavır takınmaya başladılar. Bunda Osmanlıların her geçen gün Akdeniz ve Karadeniz’deki hâkimiyet alanlarını genişletmeleri ve Ceneviz kolonilerini tehdit etmeleri etkili oldu. Nitekim Fatih Dönemi’nde, Karadeniz’de Cenevizlerin en büyük kolonilerinden biri olan Kırım ve Kefe’nin ele geçirilmesi sonucu Osmanlı Devleti; Karadeniz’de üstünlüğü ele geçirdi. Bu durum iki ülke arasındaki gerginliği daha da arttırdı. Cenevizler, Osmanlılara karşı düzenlenen Haçlı ittifaklarında yer almışlarsa da, Osmanlılarla ticari ilişkilerini koparmamaya gayret göstermişlerdir.

Osmanlı-Safevi İlişkileri: Fatih’in 1473’te Akkoyunlu Devleti ile yaptığı Otlukbeli Savaşı sonrasında Akkoyunlu Devleti dağılma sürecine girdi. 1502 tarihinde Akkoyunlu Devleti’ne son veren Safeviler bölgede büyük bir güç hâline geldi. Osmanlı-Safevi ilişkileri ilk olarak, II. Bayezid Döneminde başladı. Safeviler, kendilerine rakip olarak gördükleri Osmanlıları ortadan kaldırmak istedi. Bu amaçla Anadolu’da Şah Kulu İsyanı’nı çıkarttılar. Yavuz Sultan Selim, hükümdar olduktan sonra ilk iş olarak Safevi, dolayısıyla Anadolu’ya yönelik Şii tehdidini ortadan kaldırmayı hedefledi. Bu yüzden batıya sefer düzenleme işini sonraya bıraktı. Çünkü doğunun güvenliğini sağlamadan Batı’ya yapacağı seferlerden bir sonuç elde edemeyeceğini düşünüyordu. Ayrıca Anadolu’ya yönelik Şii tehdidini önleyerek, İslam dünyasına yönelik fitne

ve fesatın önüne geçmek istiyordu. Bu sebeplerle yapılan Çaldıran Savaşı'nı Osmanlı Devleti kazandı (1514). Çaldıran Savaşı sonucunda Anadolu'ya yönelik Safevi ve Şii tehdidinin büyük ölçüde önüne geçilmiş oldu.

Kanuni Dönemi'nde yeniden başlayan Safevi tehdidi karşısında ise Osmanlı Devleti, batıdaki güvenliği sağladıktan sonra Safeviler üzerine yürüdü. Bu dönemde İran üzerine yapılan üç sefer sonrasında, Safeviler barış istemek zorunda kaldı. Böylece XVI. yüzyılda Doğu Anadolu Bölgesi'nin güvenliği sağlanarak batıya yapılacak seferler için uygun bir ortam hazırlandı.

Osmanlı-Memlûklü İlişkileri: XV ve XVI. yüzyılda Osmanlılar ve Memlûklular iki güçlü Türk İslam Devleti idi. İki ülke arasında Türk ve İslam dünyasının liderliği konusunda kıyasıya bir mücadele vardı. Ancak Abbasi halifesinin Memlûkların koruyuculuğunda olması, onlara İslam dünyasında ayrı bir itibar sağlıyordu.

Osmanlı-Memlûklü rekabeti, II. Bayezid Dönemi'nde savaşa dönüştü. Savaş sonunda Memlûklular hâkimiyet alanlarını Anadolu'nun güneyine kadar genişlettiler. Fatih Dönemi'nde de bu ilişkiler gergin bir şekilde devam etmişti. Türk İslam dünyasının liderliğini ele geçirmek isteyen Yavuz Sultan Selim padişah olduktan sonra hem Memlûkluların siyasi varlığına son vermeyi hem de halifeliği ele geçirmeyi amaçladı. Ancak doğrudan Memlûklulara tavır takınmadı. Hatta Memlûklularla şekli bir ittifak yaparak bütün gücünü Safevilere yöneltti. Çaldıran Savaşı sonrasında Safevileri bertaraf eden Yavuz, daha sonra Memlûkluların desteklediği Dulkadiroğullarına da son vererek Memlûklarla sınır oldu. Bu durum sonucunda iki ülke arasında önce Mercidabık, daha sonra Ridaniye savaşları yaşandı. Bu iki savaş sonrasında Memlûkluların siyasi varlığına son veren Osmanlılar hem Türk İslam dünyasının tek lideri oldu hem de halifeliği ele geçirdi.

5.6.1. OSMANLI DEVLETİ'NİN XV VE XVI. YÜZYILLARDA İZLEDİĞİ SİYASET VE ETKİLERİ

Osmanlı Devleti, XV ve XVI. yüzyıllarda Avrupa'daki stratejik rakipleri dışında merkezi Vatikan'da olan Roma Katolik Kilisesine karşı da uzun vadeli politikalar izledi. Çünkü Roma Katolik Kilisesi, İslam dünyasının lideri olan Osmanlı Devleti'ni büyük bir tehdit olarak gördü ve onu ortadan kaldırmak için çeşitli ittifaklar kurdu. Buna karşılık Osmanlı Devleti de Roma Katolik Kilisesini Hristiyan dünyasında yalnız bırakmak ve Avrupa Hristiyan birliğini parçalamak amacıyla çeşitli tedbirler alıyordu.

Osmanlı Devleti daha Kuruluş Dönemi'nden itibaren Balkanlarda yapmış olduğu fetihler sonucu ele geçirdiği bölgelerde çeşitli din ve mezheplere mensup yerli halka son derece iyi davrandı, kimsenin dinine, canına ve malına dokunmadı. İzlemiş olduğu adaletli politika sayesinde bölge halkının güvenini kazandı. Bu durum Balkanlarda yaklaşık üç yüz yıl sürecek Osmanlı hâkimiyetine ortam hazırladı. Hatta başta Bosna ve Hersekliiler olmak üzere birçok Balkan halkı gönüllü olarak Müslümanlığı tercih etti. Balkanlara sahip olmak isteyen Habsburg İmparatorluğu ve Roma Katolik Kilisesi bu durumdan oldukça rahatsızdı. Bu yüzden Osmanlı Devleti'ne karşı yıllarca sürecek Haçlı savaşlarına ön ayak olmuşlardı.

Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'u fethettikten sonra gerek İslamiyet'teki adalet ve gönül alma anlayışını göstermek gerekse Avrupa Hristiyan birliğini bozmak için birtakım tedbirler aldı. İlk olarak İstanbul'un fethi sonrası şehirdeki tüm gayrimüslimlere inanç ve ibadet özgürlüğü

tanıldı. Daha sonra yayınladığı bir fermanla Ortodoks Kilisesinin varlığını devam ettirdi. Böylece Katolik Roma Kilisesine karşı, Ortodoksları himaye edecek Hristiyan birliğini bozmayı amaçladı.

XVI. yüzyıl başlarından itibaren Avrupa'da Katolik Kilisesinin aşırı zenginleşmesi ve yozlaşması, siyasetle ve dünyevi etkinliklerle daha fazla ilgilenmeye başlaması birçok din adamı ve halkın tepkisine yol açtı. Bu durum başta Almanya olmak üzere Fransa, İngiltere ve Kuzey Avrupa ülkelerine yayılan Reform hareketlerine neden oldu.

Almanya'da Reform hareketlerinin öncüsü, ilahiyatçı Martin Luther (Martin Luter) oldu. Luther 1517'de yayımladığı bildiriye kilisenin yaptığı yanlışlara vurgu yaptı. Özellikle "Tanrı ile kul arasında kimsenin giremeyeceğini, öbür dünyada esenliğe kavuşmak için imanın yeteceğini, endüljans alarak kimsenin günahlardan kurtulamayacağını" bildirirdi.

Luther'in düşüncelerinden etkilenen fakir Alman köylüleri ve şövalyeler ayaklanma başlatarak kilise topraklarına ve mallarına saldırdılar. Bu ayaklanmalarından endişelenen Alman İmparatoru Şarlken, Reform Hareketlerinin yayıldığı yerlerde kalmasına dair bir karar çıkarttı (1529). Şarlken'in bu kararını beş Alman prensi ve on dört şehir protesto etti. Bu yüzden Luther taraftarlarına "Protestan" adı verildi. Şarlken ve Luther taraftarları arasında yirmi beş yıl süren savaşlar oldu. Bu savaşlar sonunda "Augsburg Antlaşması" ile Protestanlara inanç serbestliği tanındı (1555).

Bu gelişmelerin yanında Reform Hareketleri sonucunda Avrupa'da mezhep birliğinin bozulması, Otuz Yıl Savaşlarının başlamasına neden oldu (1618-1648). Savaş sonrasında Almanya zayıfladı, Fransa güçlendi. Fransa kralları merkezî yapılarını güçlendirdi. Otuz Yıl Savaşlarına katılmayan İngiltere'de ise I. Elizabeth (Elizabet) mutlak monarşi anlayışını ülkesinde daha da güçlendirmeye çalıştı.

Avrupa'da egemen olduğu topraklarda çok sayıda Hristiyan olmasına rağmen Reform hareketleri Osmanlı Devleti'nde etkili olamadı. Çünkü Osmanlı topraklarında yaşayan Hristiyanlar, din ve vicdan özgürlüğüne sahiplerdi. Avrupa'nın Reform'la ulaşmak istediği seviye Osmanlı Devleti'nde zaten yaşanıyordu. Hatta Reform'un öncüsü Luther, Osmanlı Devleti'nin farklı din ve mezheplere olan adaletli yaklaşımından ve tüm toplumlara sağladığı inanç özgürlüğünden etkilenmişti. Osmanlı Devleti, Avrupa'daki Reform hareketleriyle siyasi açıdan ilgilendi. Dönemin hükümdarı Kanuni, Reform hareketlerinin Osmanlı Devleti'nin yararına olduğunu düşündü. Luther'e ve Protestanlara destek verdi. Avrupa'daki karışıklıklardan faydalanarak Viyana önlerine kadar ilerledi.

Osmanlı Devleti Ortodoks ve Protestan Hristiyanların dışında İspanya'daki Müslüman ve Yahudiler ile Kuzey Afrika'daki Müslümanların da koruyuculuğunu üstlendi. 1492'de İspanyol birliği gerçekleşti ve Endülüs'teki Beni Ahmer Devleti yıkıldığı için bölge halkı korumasız kaldı. İspanya Krallığı, Hristiyanlığı kabul etmeyen Müslüman ve Yahudilere baskı uyguladı. Bu nedenle buradaki Müslümanlar, Osmanlı gemileriyle Kuzey Afrika'ya taşındı.

Bölge halkını başta İspanya ve Portekiz olmak üzere, sonraki dönemlerde İngiltere, Fransa ve Hollanda gibi ülkelerin baskılarından korudu. Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki Müslümanlara yönelik himaye politikaları özetle şunlardı:

Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki hâkimiyeti 1517'de Mısır'ın fethiyle başladı. Bu dönemde İspanyolların Cezayir civarında birtakım yerleri ele geçirmesi, Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki çıkarlarının zedelenmesine neden oldu. İspanyolların Kuzey Afrika'yı ele geçirme ihtimalleri karşısında ünlü Türk denizcileri Oruç Reis ile Hızır Reis, bu bölgelerde Türk hâkimiyetini tesis etme hedefine yöneldiler. İlk olarak Cezayir'i denetimleri altına aldılar. Böylece Türklerin bölgeye gelişinden sonra İspanyolların bölgede ilerlemesi durdu. Dolayısıyla Kuzey Afrika'daki Müslümanlar kendilerine yeni bir koruyucu buldular. Oruç Reis'in ölümünden sonra Kanuni Dönemi'nde Osmanlıların hizmetine giren Hızır Reis (Barbaros Hayrettin Paşa), Cezayir'i Osmanlı topraklarına kattı (1529) ve sağladığı maddi ve manevi destekle Avrupa'dan gelen Haçlı akınlarını başarıyla püskürttü. Kuzey Afrika'da uzun yıllar sürecek Osmanlı hâkimiyetin tesisine ön ayak oldu. Barbaros'un ölümünden sonra yerine Turgut Reis geçti. Turgut Reis, Saint Jean (Sen Jan) şövalyelerinin denetiminde olan Trablusgarp'ı (1551), bir süre sonra da Tunus'u alarak Osmanlı topraklarına kattı.

Bu gelişmeler sonucunda Osmanlı Devleti, Kuzey Afrika'da, Doğu ve Batı Akdeniz'de Hristiyan devletlere karşı İslam dünyasının koruyuculuğunu üstlendi. Kuzey Afrika Müslümanları, Türkler sayesinde İspanya ve Portekiz'den kaynaklanan büyük bir felaketten kurtuldu. Çünkü aynı dönemde İspanya, Coğrafi Keşifler sonucu Güney Amerika'yı işgal etmiş ve bölge halkına karşı soykırım uygulamıştı. Eğer İspanya, Cezayir'den başlayarak Kuzey Afrika'yı işgal etmiş olsaydı, Endülüs'teki Müslümanlar ve Yahudiler ile Güney Amerika'daki halka yaptıklarını orada da yapması kuvvetli bir olasılıktı. Diğer yandan Osmanlı Devleti, Kuzey Afrika'nın değişik bölgelerinde inşa ettirdiği han, hamam, cami, kervansaraylarla bölgeyi mamur hâle getirdi.

10.Sınıf Tarih Konu Özetleri

5.Ünite : Dünya Gücü Osmanlı (1453-1595)
7.Bölüm : Denizlerde Hakimiyet Mücadelesi

5.7.1. AKDENİZ'DE OSMANLI HÂKİMİYETİNİN KURULMASI

Osmanlı Devleti kurulduğunda, gönüllülerden, alplerden, cihat ve gaza amacıyla fetihlere katılanlardan oluşan küçük bir kara ordusu görünümündeydi. İlk düzenli Osmanlı kara ordusu Orhan Bey Dönemi'nde kurulmuştu. Daha sonra I. Murad Dönemi'nde devşirme ve tımar sistemi sayesinde Osmanlı kara gücü oldukça gelişti. Güçlü kara ordusu sayesinde, Osmanlı Devleti'nin sınırları XV ve XVI. yüzyıllarda gerçekleştirilen fetihlerle hızla genişledi. Özellikle 1453'te İstanbul'un fethedilmesinden sonra Osmanlı Devleti, Yakın Doğu ve Avrupa'nın önemli bir kara gücü hâline geldi. Bu dönemde Osmanlı Devleti dışında önemli kara gücü bulunan devletler şunlardı:

Akkoyunlu Devleti, XV. yüzyıl başlarında Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine hâkim, önemli bir kara gücüne sahipti. Ancak Fatih Sultan Mehmed Dönemi'nde, Osmanlı Devleti ile 1473 tarihinde yapmış olduğu Otlukbeli Savaşı'nı kaybettikten sonra dağılma sürecine girdi. Safeviler, XVI. yüzyılın başında kurulmuş olmalarına rağmen, Şah İsmail önderliğinde kısa sürede önemli bir kara gücü oluşturarak Osmanlı Devleti'nin önemli bir rakibi hâline geldiler. Mısır'dan Suriye'ye kadar hâkim olan Memlûklular ise, önemli bir kara gücüne sahipti. Diğer yandan Macar, Avusturya ve Alman krallıkları arasında kurulan akrabalık bağı ile oluşturulan Habsburg İmparatorluğu, XVI. yüzyıl başlarında Balkanlar ve Avrupa'nın en büyük kara gücüne sahipti. Osmanlı Devleti, XVI. yüzyılda bu kara güçleriyle rekabet edebilmek için kara ordusunu ve donanmasını daha da güçlendirdi.

Osmanlı donanmasının temeli, daha önce sahil bölgelerinde kurulan Karesioğulları, Aydınöğulları, Candaroğulları, Saruhanoğulları ve Menteseöğulları beyliklerinin Osmanlı hâkimiyetine girmesiyle teşekkül etti. Ancak Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye geçişi ile birlikte Çanakkale ve Marmara denizlerinin savunulması için daha kapsamlı bir donanmaya ihtiyaç duyuldu. Bu amaçla I. Bayezid (Yıldırım) Dönemi'nde Gelibolu'da yeni bir tersane inşa edildi. I. Mehmed (Çelebi) Dönemi'nde, ilk Osmanlı deniz savaşı Venediklilerle yapıldı ancak kaybedildi.

II. Mehmed (Fatih), İstanbul'un fethi için planlar yaparken sadece kara gücü ile fethin mümkün olmayacağını biliyordu. Bu yüzden hazırlıklar kapsamında karadan yapılan çalışmalar yanında, Gelibolu'da da yeni gemiler inşa edildi. Eldeki mevcut gemiler onarıldı. Böylelikle yaklaşık 400 gemiden oluşan bir deniz gücü meydana getirildi. Karadan çekilerek Haliç'e indirilen gemiler, İstanbul'un fethinde önemli bir rol üstlendi. Oluşturulan bu güçlü donanma sadece İstanbul'un fethinde kullanılmadı. Trabzon İmparatorluğu'na son verilmesi (1461), Kırım ve Kefe'nin fethedilmesinde (1475) donanma gücünden faydalandı. Bu gelişmeler sonucunda XV. yüzyılın ikinci yarısında Karadeniz adeta bir Türk gölü hâline geldi.

II. Bayezid Döneminde, her bakımdan gelişme gösteren Osmanlı donanması, Avrupa devletlerinin deniz gücüyle rekabet edebilecek seviyeye ulaştı. Denizlerde hâkimiyet kurmak isteyen Osmanlı Devleti, Venedik, Ceneviz, İspanya ve Portekiz gibi güçlü donanmalara sahip ülkeler ile mücadele etmek zorunda kaldı. Bu durum karşısında Osmanlı gemi inşa teknolojisinde önemli çalışmaları getirdi. Yeni tekniklerle üretilen kadirga ve kalyonlar Osmanlı

donanmasına denizlerde büyük bir avantaj sağladı. Bu dönemde Kili ve Akkerman'ın alınmasıyla Karadeniz'de; Modon, Koron, Navarin ve İnebahtı'nın alınmasıyla da Akdeniz'de Osmanlı hâkimiyeti iyice güçlendi.

Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethetmesi, Osmanlı'nın deniz stratejisinde de önemli bir değişime neden oldu. Mısır ve Doğu Akdeniz sahillerinin savunulması, donanmanın öncelikleri arasına girdi. Haliç'teki tersane, Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde Galata'dan Kağıthane'ye kadar genişletildi. Böylelikle Osmanlı'nın yıkılışına kadar donanmanın merkez üssü olacak Haliç Tersanesi yani "Tersane-i Amire" kurulmuş oldu. Osmanlı donanmasının askerî yönden güçlenmesi ve her geçen gün Akdeniz'de hâkimiyet kurması Osmanlı Devleti'nin ekonomik yönden güçlenmesine de ortam hazırladı. Daha önceleri karadan yapılan ticarete, deniz ticareti de eklendi. Venedik, Ceneviz, İspanya, Portekiz ve Kuzey Afrika ülkeleri ile deniz ticareti gelişti. Bu ülkelerle kurulan ticari ilişkilerin yanında karşılıklı kültür alışverişi de yaşandı. Bu ülkeler arasında başta yemek, giyim ve müzik olmak üzere çeşitli alanlarda kültürel etkileşimler görüldü. Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde ise Osmanlı donanması altın çağını yaşadı. Donanmaya verilen önem sayesinde, Osmanlı Devleti, kısa sürede Doğu Akdeniz ve Kuzey Afrika'nın tamamına hâkim oldu.

5.7.2. COĞRAFİ KEŞİFLER VE OSMANLI DEVLETİ'NE ETKİLERİ

Osmanlı Devleti, zamanla İpek ve Baharat yollarının denetimini ele geçirdi ve Akdeniz'de her geçen gün hâkimiyet alanını genişletti. Bu durum Doğu'nun zenginliğine ulaşmak isteyen Avrupalı devletleri yeni ticaret yolları aramaya sevk etti. Diğer yandan pusulanın geliştirilmesi ve sağlam gemilerin yapılması sonucu; birçok denizci İspanya ve Portekiz krallarından aldıkları destekle açık denizlere çıktı. Yine Avrupalıların Hristiyanlığı değişik bölgelere yayma düşüncesi Coğrafi Keşifler'in (Harita 5.8) başlamasını etkileyen faktörler oldu.

Coğrafi Keşifler'in sebepleri şunlardır:

- Pusulanın geliştirilmesi ve sağlam gemilerin yapılması
- Coğrafya bilgisinin artması ve cesur gemicilerin yetişmesi
- Avrupalıların Doğu'nun zenginliğine ulaşmak isteği
- Hristiyanlığı Avrupa dışında yayma düşüncesi
- İpek ve Baharat gibi ticaret yollarının Türklerin denetiminde olmasından dolayı Avrupalıların Çin ve Hindistan'a giden başka yollar bulma arzusu

Coğrafi Keşiflerin Sonuçları

Coğrafi Keşifler sonucu Amerika, Avustralya ve Afrika'nın bilinmeyen bölgeleri ile yeni yerler ve kıtalar keşfedildi. Keşfedilen bölgelerde İspanyollar ve Portekizliler koloniler kurarak sömürge bölgeleri oluşturdular. Bu bölgelerdeki insanları köle ticaretinde kullandılar. Özellikle Amerika'da çalışacak insan gücünü sağlamak amacıyla Afrika'dan yerliler getirdiler. Diğer yandan Avrupa'dan Amerika'ya yeni bir dünya umuduyla göç edenlerin sayısı arttı. Ancak Avrupa'dan gelenler, Amerika'daki yerli halklara (Aztekler, Mayalar, İnkalar, Kızılderililer) oldukça kötü muamelelerde bulundular.

Coğrafi Keşifler birtakım ekonomik, kültürel ve dinî sonuçlara da yol açtı. Ticaret yollarının güzergâhı değişti. Akdeniz limanları önemini kaybederken Atlas Okyanusu üzerindeki limanlar [Lizbon, Bordeaux (Bordo), Anvers, Rotterdam...] değer kazandı. Keşfedilen yerlerin yağmalanması sonucu Avrupa'ya bol miktarda altın ve gümüş getirildi. Böylece Avrupa'nın

ekonomisi güçlendi. Ticaretle uğraşan burjuva sınıfı zenginleşti. Burjuvalar asillerin topraklarını satın alarak büyük servet sahibi oldular.

Coğrafi Keşifler sonucu yeni bitki, sebze ve meyve türleri de keşfedildi. Özellikle "yeni dünya" diye tabir edilen bu bölgelerdeki tütün, kahve, pamuk, patates, domates, kakao gibi ürünler bütün dünyaya yayıldı.

Coğrafi Keşifler sonucunda Hristyanlık keşfedilen bölgelerde yayılma imkânı buldu. Ancak Dünya'nın yuvarlak olduğunun anlaşılması özellikle Katolik Kilisesinin birtakım öğretilerini derinden sarstı. Bu durum kilise ve din adamlarına olan inancın sorgulanmasına neden oldu.

Coğrafi Keşiflerin Osmanlı Devleti'ne Etkileri

Coğrafi Keşifler, Osmanlı Devleti'ni ve Türk dünyasını olumsuz etkiledi. Coğrafi Keşifler sonucunda ticaret yollarının yön değiştirmesi, Osmanlı ülkesinden geçen İpek ve Baharat yollarının önemini azalttı. Yine Atlas Okyanusu'ndaki limanlar önem kazanırken Akdeniz limanları önemini kaybetti.

Bu durum Osmanlı Devleti'nin gümrük gelirlerinde azalmaya, dolayısıyla da ekonomisinde gerilemeye neden oldu. Özellikle İpek Yolu üzerinde bulunan birçok Türk hanlığı ekonomik yönden zayıflayarak zamanla Rusların denetimine girdi.

Diğer yandan Avrupalılar, sömürgecilik faaliyetleri sonucu keşfettikleri bölgelerden bol miktarda altın ve gümüşü Avrupa'ya taşıdılar. Böylece Avrupa'nın refah düzeyi yükseldi. Keşfedilen bölgelerden Avrupa'ya taşınan değerli madenlerin (altın, gümüş) zamanla Osmanlı ülkesine girmesi, Osmanlı para birimi olan akçenin değer kaybetmesine yol açtı. Bu durum eşya ve mal fiyatlarının artmasına (enflasyon) neden oldu.

5.7.3. HİNT DENİZ SEFERLERİ (1538-1553)

XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti gerek stratejik, gerekse insani yardım amacıyla Akdeniz dışında da denizcilik faaliyetlerinde bulundu. Bunun en büyük örneği "Hint Deniz Seferleri"dir. Bu seferlerin nedenleri özetle şunlardır:

Coğrafi Keşifler sonucu Hint deniz yolunun bulunmasından sonra Portekizler Hint ticaret yollarını denetimlerine aldılar. Bir süre sonra bölgedeki Müslümanlara baskı yapmaya ve Müslüman tüccarlara zarar vermeye başladılar. Bu durum karşısında Hindistan'daki Müslüman Gücerat Hükümdarı, Osmanlıdan yardım istedi. Osmanlı Devleti, gerek bu bölgelerdeki Müslümanlara yardım etmek gerekse Portekizleri bölgeden uzaklaştırmak amacıyla Hindistan'a dört sefer düzenledi. Bu seferler Hadım Süleyman Paşa (1538), Piri Reis (1551), Murad Reis (1552) ve Seydi Ali Reis (1553) tarafından gerçekleştirildi. Ancak bu seferlerden bir netice elde edilmedi. Hint Deniz Seferlerinin başarısız olmasında Osmanlı Devleti'nin bölgenin önemini tam olarak kavrayamaması, Osmanlı gemilerinin açık denizlere dayanıklı olmaması ve bölge halkının tam destek vermemesi etkili oldu.

Kanuni'den sonra da Hindistan'a olan ilgi devam etti. II. Selim Dönemi'nde Kurdoğlu Hızır Reis, Sinan Paşa ve Özdemiroğlu Osman Paşa komutasında Güney Arabistan'a başarılı seferler yapıldı. Habeşistan ele geçirildi. Yine Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa, Osmanlı donanmasını Akdeniz'den Hint Okyanusu'na geçirebilmek için "Süveyş Kanalı Projesi"ni hayata geçirmek istedi. Bu proje ile Akdeniz ve Kızıldeniz'i bir kanalla birleştirmeyi amaçladı. Böylece

Akdeniz'deki Osmanlı donanmaları, Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'na geçebilecek; Yemen ve Hicaz bölgeleri korunabilecek; Coğrafi Keşifler yüzünden önemini kaybeden Akdeniz limanları yeniden canlanabilecekti. Ancak bu proje hayata geçirilemedi.

Hint Deniz Seferleri (Harita 5.9) sonucunda Kanuni Dönemi'nde; Arap Yarımadası, Kızıl Deniz ve Basra Körfezi'nin denetimi Osmanlı'ya geçti. Kızıldeniz bir iç deniz oldu. Portekizlilerin Hint Okyanusu'ndaki varlıkları sona erdirilemedi. Ancak Yemen, Eritre, Sudan sahilleri ve Habeşistan'ın bir kısmı ele geçirildi. Hint Deniz Seferleri oldukça büyük zorluklarla yapıldığı gibi, Osmanlı devletini ekonomik açıdan da olumsuz etkiledi.

Harita 5.9: Osmanlı Devleti'nin düzenlediği Hint Deniz Seferleri

5.7.4. ATLANTİK ÜLKELERİNİN AKDENİZ'E NÜFUZ ETME ÇABALARI

XVI. yüzyıl yoğun olarak Osmanlı Devleti ile Atlantik ülkeleri (İspanya, Portekiz, İngiltere, Hollanda) arasında Akdeniz'e hâkim olma mücadelesi içerisinde geçti. Bu hâkimiyet savaşında ilk olarak Osmanlı-İspanya, Osmanlı-Portekiz mücadelesi yaşanırken bu iki ülkenin zamanla zayıflamasına bağlı olarak İngiltere ve Hollanda ön plana çıktı. Atlantik ülkeleri ile Osmanlı Devleti arasında yaşanan Akdeniz'de hâkimiyet kurma mücadeleleri şu şekilde özetlenebilir:

Osmanlı Devleti ile İspanya, XVI. yüzyılda iki büyük devlet olarak tarih sahnesinde zirveye ulaşmışlardı. Osmanlı Devleti İslam dünyasının en güçlü devleti; Katolik İspanya ise Avrupa'nın ve Hristiyanlığın koruyucusu olarak ön plandaydı. Bu iki devlet, başta Akdeniz olmak üzere Kuzey Afrika'da sık sık karşı karşıya geldiler. İspanyollar, Osmanlı Devleti'ne karşı Akdeniz'de oluşturulan Haçlı ittifaklarının ya başını çektiler ya da aktif olarak içinde yer aldılar.

Osmanlı-İspanya rekabetinde en önemli konulardan biri Orta Akdeniz'de jeopolitik konumuyla dikkat çeken Tunus oldu. XVI. yüzyılda Tunus, Osmanlılar için Kuzey Afrika'daki en önemli eyaleti olan Cezayir'le karasal bağlantıyı sağlaması ve Akdeniz ticaret yollarına hâkim bir konumda olması sebebiyle; İspanyollar için ise Kuzey Afrika'daki garnizonlarının korunması ve güney İtalya'daki topraklarının güvenliği için hayati önem arz ediyordu. Bu amaçla Osmanlı Devleti, ilk olarak Barbaros Hayrettin Paşa komutasında Tunus'u ele geçirdi. Bu durum karşısında İspanya'nın desteklediği Andrea Dorya komutasında bir Haçlı donanması

oluşturuldu. Ancak 28 Eylül 1538'de yapılan Preveze Deniz Savaşı ile Haçlı donanması büyük bir bozguna uğratıldı. Türk denizcilik tarihinin bu en büyük zaferi sonrasında Akdeniz'deki stnlk Osmanlı Devleti'ne geçti.

Bu olaydan sonra Akdeniz'deki Osmanlı-İspanya rekabeti artarak devam etti. Osmanlıları Akdeniz ve Kuzey Afrika'dan çıkarmak isteyen İspanya'ya karşı Osmanlı Devleti, bu sefer Turgut Reis komutasındaki bir donanma ile İspanyolların elinde bulunan Cerbe Adası'nı kuşattı. Turgut Reis, bu kuşatmada zorlansa da Kaptanıderya Piyale Paşa'nın yardımı ile Cerbe Adası fethedildi Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki hâkimiyeti daha da güçlendi (1560).

Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki hâkimiyetini güçlendiren bir diğer gelişme ise II. Selim Dönemi'nde Kıbrıs'ın fethedilmesi oldu. Kaptanıderya Lala Mustafa Paşa, Venediklerin elinde bulunan Kıbrıs'ı, bir yıllık kuşatma sonunda ele geçirdi (1571). Böylece Doğu Akdeniz'in denetimi Osmanlı Devleti'ne geçmiş oldu.

Kıbrıs'ın fethedilmesi ile Akdeniz'de çıkarları iyice zedelenen Avrupa devletleri papanın önderliğinde İspanya, Portekiz, Venedik gibi ülkelerden oluşan yeni bir Haçlı donanması oluşturdular. Kıbrıs dönüşü İnebahtı mevkinde yapılan savaşta yaklaşık üç yüz parçalık Osmanlı donanmasını yaktılar (1571).

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında Tunus üzerinde hâkimiyet kurma mücadelesi yaklaşık kırk yıl sürdü. Ancak bu mücadele Osmanlı Devleti'nin Tunus'a hâkim olmasıyla sonuçlandı (1574). İki taraf arasında yapılan anlaşmalardan sonra Akdeniz'den ümidini kesen İspanya, yönünü başka bölgelere çevirmek zorunda kaldı.

Osmanlı Devleti ile Portekiz arasında yaşanan Akdeniz'e hâkim olma mücadelesi zamanla Atlas ve Hint Okyanusu'nda da devam etti. Akdeniz'deki Osmanlı-Portekiz rekabetinin temelinde, Osmanlı Devleti'nin her geçen gün Akdeniz ve Kuzey Afrika'da hâkimiyet alanını genişletmesi etkili oldu. Bu yüzden Portekiz, Osmanlı Devleti'ne karşı Akdeniz'de kurulan Haçlı ittifaklarında sürekli yer aldı. Ancak son olarak Osmanlı Devleti ile Kuzey Afrika'nın en batısında yer alan Fas'taki hâkimiyet mücadelesini kaybetti. Tarihte "VadisSeyl Savaşı" olarak bilinen savaşta Portekiz donanmaları ağır bir darbe aldı; hatta Portekiz Kralı da bu savaşta hayatını kaybetti (1576). Bu savaştan sonra Portekiz, Akdeniz ve diğer bölgelerdeki sömürgelerini kaybederek sömürgecilik rekabetinde geri plana düştü.

Hollanda, XVI. yüzyıla kadar İspanya'nın hâkimiyeti altında bulunuyordu. Ancak İspanya'nın, Osmanlı Devleti ile Akdeniz'de giriştiği rekabet Hollanda'ya yaradı. İspanya'nın zayıflayarak çıktığı bu rekabet sonrası Hollanda, İspanya'dan ayrılarak bağımsız bir konuma geldi. Hatta İspanya ve Portekiz'in zayıflamasını fırsat bilerek onların sömürge alanlarına doğru yayılmaya başladı. XVI. yüzyıl sonları ve XVII. yüzyıl başlarından itibaren Osmanlı Devleti ile iyi ilişkiler kurmaya çalıştı. Bu sayede birtakım ekonomik imtiyazlar kazanarak Akdeniz'de etkinliğini arttırmak istedi.

İngiltere, XVI. yüzyıl ortalarından itibaren büyük bir donanma gücüne sahip oldu (Görsel 5.20). Bir süre sonra deniz aşırı bölgelere yaptığı ticaret ve sömürgecilik ile zenginleşmeye başladı. XVII. yüzyıldan itibaren sömürgecilik faaliyetlerinde en büyük rakipleri olan İspanya, Portekiz ve Fransa'yı saf dışı bırakarak âdeta tek başına yol aldı. Dünyanın birçok yerinde sömürge bölgeleri oluşturdu. Zamanla Akdeniz Bölgesi'ne yönelerek bölgenin deniz ticaretini ele geçirmeyi ve Kuzey Afrika'da sömürge bölgeleri kurmayı hedefledi.